

מאז 1962 קהילה ויצירה יהודית

פעילויות הקהילה מתקיימות בסיוע הסוכנות היהודית לארץ ישראל

דבר תורה פרשת שופטים

18.8.07

הנושא: היחס אל המנהיגות, כפי שהיא משתקפת בפרשה ובהפטר

עיקרה של פרשת שופטים הוא בתיאור ואיפיון מוסדות השלטון המרכזיים. ניתן לראות מתוך הפרשה כי המציאות ההיסטורית המשתקפת היא מציאות של עם ישראל היושב על אדמתו: "כי תבוא אל הארץ אשר ה' אלוהיך נותן לך וירשת וישבת בה...". על פי הגישה של ביקורת המקרא ספר דברים נכתב בסוף תקופת בית ראשון על ידי קבוצה מהפכנית שכללה ברובה אנשי רוח ונביאים. הם הצליחו לסחוף אחריהם גם את המלך חזקיהו ואחריו יאשיהו, שחוללו את המהפכה הדתית הגדולה הנקראת מהפכת ריכוז הפולחן.

ניתן לראות בפרשה את המגמה להקטין ולצמצם את מקומו של המלך על חשבון תפקידם של השופטים.

הנפח הגדול ביותר בפרשה מוקדש לשופטים היושבים בכל אחד מהשערים כלומר מפוזרים בכל עיר. ישנו פרוטרה יחסית של עקרונות הצדק: הם צריכים להיות לא משוחזדים כדי להיטיב לראות שהרי שוחד מעוור אפילו את עיני החכמים. הם צריכים לתחקר היטב את העדים ולהסתמך על דברי שני עדים לפחות. תפקידם הוא לבער הרע מקרב העם, הרע החברתי והדתי כאחד, למנוע שפיכות דמים מיותרת ולהעמיק את הערכים של הצדק. הרשות המבצעת את גזרי הדין היא העם עצמו:

והוצאת את-הָאִישׁ הַהוּא או את-הָאִשָּׁה הַהוּא אֲשֶׁר עָשׂוּ אֶת-הַדָּבָר הַרְעֵה הַזֶּה, אֶל-שַׁעֲרֵיךָ--אֶת-הָאִישׁ, או את-הָאִשָּׁה; וּסְקַלְתֶם בְּאֲבָנִים, וָמֵתוּ. וְעַל-פִּי שְׁנַיִם עֵדִים, או שְׁלֹשָׁה עֵדִים--יּוֹמַת הַמֵּת: לֹא יוֹמַת, עַל-פִּי עֵד אֶחָד. וְיָד הָעֵדִים תִּהְיֶה-בּוֹ בְּרֵאשִׁיטָה, לְהַמִּיתוֹ, וְיָד כָּל-הָעָם, בְּאַחֲרָנָה; וּבַעֲרַת הָרֶע, מִקֶּרְבְּךָ. {פ}

ובמקרים של רצח גואל הדם הוא זה שמבצע את גזר דין המוות: "ונתנו אותו בידי גואל הדם ומת"

בנוסף לשופטים היושבים בשער העיר ישנו בית משפט עליון הממוקם בירושלים ושעל סמכותו לא ניתן לערער. רק לאחר השופטים מוזכר המלך. אשר מוצג לדעתי באופן דו-ערכי. ועל כך ארחיב בהמשך. לאחר המלך מציינים את הכוהנים והלוויים ולבסוף את הנביא.

בעוד שישנה הרחבה גדולה בפרשה על הפונקציות הקשורות לשמירת חוקי האל, הקפדה על עקרונות הצדק, לא מציינים כלל את התפקידים של המלך הקשורים לניהול הממלכה, דאגה לניהול יחסי חוץ, שמירה על הביטחון, פיקוח על כל מוסדות הממלכה וכד'. הדבר העיקרי שמקפידים לציין לגבי המלך הוא כפיפותו לחוקי האל ולספר התורה הנמצא "מלפני הכוהנים והלוויים", היותור שלו על מנעמי השלטון כמו כסף וזהב, סוסים טובים ונשים יפות.

מאז 1962 קהילה ויצירה יהודית

פעילויות הקהילה מתקיימות בסיוע הסוכנות היהודית לארץ ישראל

המלך כפי שהוא מתואר כאן סורס מכל סמכויותיו והוא עבד נאמן לאל ולכוהני השולטים בו באמצעות ספר חוקים, שיש להניח שרק הם ידעו לקרוא בו. יחסי הכוחות הללו המשתקפים בתיאור החוקים תואמים היטב את המציאות הפוליטית בתקופתו של חזקיהו ויאשיהו אשר היו המלכים הבודדים שקיבלו ציונים גבוהים ממחבר ספר מלכים. ומה הסיבה להצטיינותם היתרה? הם שיתפו פעולה באופן מלא עם ההוגים והיוזמים של מהפכת ריכוז הפולחן שהיו אנשי רוח ונביאים כמו ירמיהו. המלך התאים את מדיניותו לאידילוגיה הדתית שהם פיתחו ועל כן הם היו מצוינים. בתקופות אחרות שבהן המלך פיתח מדיניות עצמאית יותר ולא הכפיף עצמו לאנשי הרוח בתקופתו הוא זכה לביקורת נוקבת כמו אחאב ואחרים.

אם נשים לב לניסוח הציווי על המלכת המלך נוכל להבחין שהמלכת מלך היא ספק מצווה ספק רשות ויש על כך מחלוקת בין הפרשנים השונים: רק אם העם יאמר "אשימה עלי מלך ככל הגויים אשר סביבותיו", כלומר המלכת המלך היא פרי רצונו של העם ובספר שמואל נאמר במפורש שהמלכת מלך היא פשרה שלה הסכים האל, אך מלכתחילה לא התכוון שעם ישראל יהיה נשלט ע"י מלך בשר ודם. באופן מובלע ניתן להבין מטקסט זה כי המלוכה היא פונקציה שולית ביחס לתפקידים של שוטרים והשופטים.

ביקורת נוקבת של אנשי רוח, נביאים וכד' על הרשות השלטונית אינה דבר חדש ולא אנחנו המצאנו אותה. ישנן תקופות מאוד קצרות בתנ"ך שבהן השליט מתואר באור חיובי מוחלט וללא ביקורת. מהדוגמאות הבודדות: יהושוע. כן דווקא הוא. צאו וחישבו מה ניתן להסיק מדוגמה זאת...

בדבר תורה שנשאתי השנה בפרשת נוח, ייחדתי את דבריי להפטרות, מתוך מחשבה כי יש לתת את הדעת גם אליהן ומתוך אבחנה כי החיבורים בין הפרשה וההפטרה נוצרים יחסים מעניינים שראויים לבדיקה. על כן אני מבקשת לייחד את המשך דברי לקשר בין הפטרה והפרשה.

ישעיהו השני חי ופעל במחצית השנייה של המאה השישית לפני הספירה. ימים אלו הם שלהי התקופה הבבלית וראשית עליית האימפריה הפרסית. דבריו של ישעיהו הם דברי נחמה, ולכן מרבית ההפטרות לאחר ט באב לקוחים מישיעיהו. ישעיהו מנבא בתקופה שבה העם נמצא במשבר קשה וזקוק לחיזוק האמונה בעתיד טוב יותר, לאחר שעבר טלטלה גדולה.

נשאלת השאלה מה הקשר בין דבריו לבין הפרשה?

תוך כדי ניחוח העם והבטחת ישועה וגאולה לעם מכוון ישעיהו את חיצי הדקים אל המנהיגות שהייתה בעבר ואשר שלא השכילה להוביל את העם בדרך בטוחה.

אין-מנהל לה, מְכַל-בְּנִים יִלְדָה; וְאִין מְחַזֵּיק בְּיָדָהּ, מְכַל-בְּנִים גְּדֵלָה. כְּבָנֶיךָ עֲלֵפוּ שְׂכָבוֹ, בְּרֹאשׁ כָּל-חוּצוֹת--כְּתוּא מְכַמֵּר; הַמְּלֵאִים חֲמַת-יְהוָה, גְּעַרְתָּ אֶלְהֵיךָ.

קהילת מבקשי דרך, ע"ר

ש"י עגנון 22 ירושלים 93589 קווי אוטובוס 22, 13, 24, 4

טל: 02-6792501 פקס: 02-6786207

דואר אלקטרוני: kehillah@bezeqint.net

אתר אינטרנט: www.mevakshei.org

מאז 1962 קהילה ויצירה יהודית

פעילויות הקהילה מתקיימות בסיוע הסוכנות היהודית לארץ ישראל

ישראל המדומה לאישה אבלה חשה נטושה על ידי בניה. הבנים איכזבו ולא מושיטים לה עזרה, אין מישהו בשר ודם אשר ינהיג את העם, התשועה לא תבוא בדרך אנושית על ידי מנהיגכם אלא אלוהים הוא זה שיעזור לעם ויסייע. ההפטרה פותחת במלים:

אֲנֹכִי אֲנֹכִי הוּא, מְנַחֵמְכֶם; מִי-אֶתְּ וַתִּירָאִי מֵאֲנוּשׁ יָמוּת, וּמִבֶּן-אָדָם תִּצִיר יָנְתָן. וממשיכה:

פָּצְחוּ כָּנְנוּ יַחְדָּו, חֲרָבוֹת יְרוּשָׁלַם: כִּי-נָחַם יְהוָה עָמוּ, גָּאֵל יְרוּשָׁלַם. חֲשַׁף יְהוָה אֶת-זְרוּעַ קִדְשׁוֹ, לְעֵינֵי כָּל-הַגּוֹיִם; וַרְאוּ, כָּל-אֲפֹסֵי-אָרֶץ, אֶת, יְשׁוּעַת אֱלֹהֵינוּ

אכזבה עמוקה מהמנהיגות של העם מופיעה כמעט בכל אחד מספרי הנבואה: החל בעמוס ומיכה שמתריעים על השחיתות והפער המעמדי, המשך בנתן הנביא ואלהו שעומדים מול מלכים גדולים וחזקים וחושפים את המעשים החמורים ביותר האפשריים: מלך שרוצח אזרח כדי לספק את תאוותיו וגחמותיו. נביאים אלו ונוספים מזהירים כי השחיתות הפנימית, נטישת תורת ה' וערכי הדת והמוסר סופם להביא אסון כבד על ישראל ויהודה.

כל עוד עם ישראל יושב בארצו והאסון עדיין לא אירע מרבים הנביאים לנבא נבואות זעם וחורבן בתקווה שדבריהם יצליחו למנוע את האסון, אבל לאחר החורבן משתנה טון הדברים. הרע מכל כבר התרחש ועכשיו לא נותר אלא לעודד את העם.

עקבות האכזבה הקשה מהמנהיגות ניכרים בסגנון דברי הנבואה ובמסקנה שהגיעו אליה: התשועה לא תבוא מידי בשר ודם, אלא יש להתמסר לידי של האל שיפלא להציל את העם כמו שעשה ביציאת מצרים.

ירמיהו ל"א

כִּי-כֹה אָמַר יְהוָה, כִּנּוּ לְיַעֲקֹב שְׂמֵחָה, וְצַהֲלוּ, בְּרֵאשׁ הַגּוֹיִם; הַשְׂמִיעוּ הַלְלוּ, וְאָמְרוּ, הוֹשַׁע יְהוָה אֶת-עַמּוֹ, אֶת שְׂאֵרֵי יִשְׂרָאֵל. הַנְּנִי מִבֵּיא אוֹתָם מֵאָרֶץ צָפוֹן, וְקִבְּצֵתִים מִיַּרְכָּתַי-אָרֶץ--בָּם עוֹר וּפֶסֶחַ, הָרָה וַיִּלְדֹת יַחְדָּו: קֶהֱל גְדוֹל, יֵשׁוּבוּ הֵנָּה. הַבְּכִי יִבְאוּ, וּבִתְחִנּוּנִים אוֹבִילֶם--אוֹלִיכֶם אֶל-נַחְלֵי מַיִם, בְּדֶרֶךְ יִשְׂרָאֵל יִפְשְׁלוּ בָּהּ: כִּי-הִיִּיתִי לְיִשְׂרָאֵל לְאֵב, וְאֶפְרַיִם בְּכָרִי הוּא. {ס}

אפילו שמירת המצוות לא תהיה תלויה בבחירה החופשית של האדם, אלא האל ידאג לכך שבני האדם יהיו שומרי מצוות מטבע ברייתם ולא יצטרכו להתאמץ:

הֵנָּה יָמִים בָּאִים, נֹאֵם-יְהוָה; וְכָרַתִּי, אֶת-בֵּית יִשְׂרָאֵל וְאֶת-בֵּית יְהוּדָה--בְּרִית חֲדָשָׁה. לֹא כַּבְּרִית, אֲשֶׁר כָּרַתִּי אֶת-אֲבוֹתָם, בַּיּוֹם הַחֲזִיקִי בְיָדָם, לְהוֹצִיאֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם: אֲשֶׁר-הִמָּה הִפְרוּ אֶת-בְּרִיתִי, וְאֲנֹכִי בְּעֵלְתִּי בָם--נֹאֵם-יְהוָה. לֹב כִּי זֹאת הַבְּרִית אֲשֶׁר אֶכְרַת אֶת-בֵּית יִשְׂרָאֵל אַחֲרַי הַיָּמִים הֵהֵם, נֹאֵם-יְהוָה, נִתְתִּי אֶת-תּוֹרָתִי בְּקֶרְבָּם, וְעַל-לִבָּם אֶכְתְּבֶנָּה; וְהִיִּיתִי לָהֶם לְאֱלֹהִים, וְהִמָּה יְהִי-לִי לְעָם. לֹב וְלֹא יִלְמְדוּ עוֹד, אִישׁ אֶת-רַעְהוֹ וְאִישׁ אֶת-אָחִיו לְאֵמֹר, דַּעוּ, אֶת-יְהוָה: כִּי-כּוֹלֶם יִדְעוּ אוֹתִי לְמִקְטָנָם וְעַד-גְּדוֹלָם, נֹאֵם-יְהוָה--כִּי אֶסְלַח לְעוֹנָם, וּלְחַטָּאתָם לֹא אֶזְכֹּר עוֹד

מהלך מחשבתי דומה אנו רואים אצל יחזקאל שגלה עם הגלות הראשונה לבבל:

וַיְהִי דְבַר-יְהוָה, אֵלַי לֵאמֹר. בֶּן-אָדָם, הִנְבֵּא עַל-רוּעֵי יִשְׂרָאֵל; הִנְבֵּא וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם לְרַעִים כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוָה, הוֹי רַעֲי-יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הָיוּ רַעִים אוֹתָם--הֲלוֹא הִצַּאנוּ, יָרְעוּ הָרַעִים. ג אֶת-הַחֶלֶב תֹּאכְלוּ וְאֶת-הַחֶמֶר תִּלְבְּשׁוּ, הַבְּרִיאָה תִזְבְּחוּ; הִצַּאנוּ, לֹא

קהילת מבקשי דרך, ע"ר

ש"י עגנון 22 ירושלים 93589 קווי אוטובוס 22, 13, 24, 4

טל: 02-6792501 פקס: 02-6786207

דואר אלקטרוני: kehillah@bezeqint.net

אתר אינטרנט: www.mevakshei.org

מאז 1962 קהילה ויצירה יהודית

פעילויות הקהילה מתקיימות בסיוע הסוכנות היהודית לארץ ישראל

תרעו. ד את-הנחלות לא חזקתם ואת-החולה לא-רפאתם, ולנשברת לא חבשתם, ואת-הנדחת לא השבתם, ואת-האבדת לא בקשתם; ובחזקה רדיתם אתם, ובפרך. ה ותפוצינה, מבלי רעה; ותהיינה לאכלה לכל-חית השדה, ותפוצינה. |

יא כי כה אמר, אדני יהוה: הנני-אני, ודרשתי את-צ'אני ובקרתים. יב כבקרת רעה עדרו ביום-היותו בתוך-צ'אנו, נפרשות--כּו, אבקר את-צ'אני; והצלתי אתכם, מפל-המקומות אשר נפצו שם, ביום ענן, וערפל. יג והוצאתים מן-העמים, וקבצתים מן-הארצות, והביאותים, אל-אדמתם; ורעיתים, אל-הרי ישראל, באפיקים, ובכל מושבי הארץ. יד במרעה-טוב ארעה אתם, ובהרי מרום-ישראל יהיה נוהם; שם תרביצנה בנה טוב, ומרעה שמן תרעינה אל-הרי ישראל. טו אני ארעה צ'אני ואני ארביצם, נאם אדני יהוה. טז את-האבדת אבקש, ואת-הנדחת אשיב, ולנשברת אחבש, ואת-החולה אחזק; ואת-השמנה ואת-החזקה אשמיד, ארענה במשפט. יז ואתנה צ'אני, כה אמר אדני יהוה: הנני שפט בין-ששה לששה, לאילים ולעתודים. יח המעט מכם, המרעה הטוב תרעו, ויתר מרעיכם, תרמסו ברגליכם; ומשקע-מים תשתו--ואת הנותרים, ברגליכם תרפשו. יט וצ'אני--מרמס רגליכם תרעינה, ומרפש רגליכם תשתינה. {פ}

אמנם יחזקאל מזכיר את הנשיא מבית דוד שיהיה המנהיג בשם ה', אך בכל הפרק הארוך הזה הזרקורים אינם מופנים אליו, אלא אל האל שימוד במרכז תוכנית ההצלה:

כ לכו, כה אמר אדני יהוה--אליהם: הנני-אני--ושפטתי בין-ששה ברעה, ובין ששה רעה. כא יעו, בצד ובכתיף תהדפו, ובקרניכם תנגחו, כל-הנחלות--עד אשר הפיצותם אותנה, אל-החוצה. כב והושעתי לצ'אני, ולא-תהיינה עוד לבז; וושפטתי, בין ששה לששה. כג והקמתי עליהם רעה אחד, ורעה אתהן--את, עבדי דוד; הוא ירעה אתם, והוא-יהיה להן לרעה. כד ואני יהנה, אהיה להם לאלהים, ועבדי דוד, נשיא בתוכם: אני יהנה, דברתי. כה

הפתרונות האסכטולוגיים, משיחיים, רוחניים המופעים בכל הנבואות הללו ועוד רבות שלא הבאתי כאן מראים על דגם של תגובה שנובעת מהיאוש העמוק ומתחושת חוסר אונים וחוסר תקווה שבני אדם יוכלו לעמוד בסטנדרטים הגבוהים שהציבו לעצמם.

דגם תגובה ומחשבה זה השפיע על עם ישראל במשך אלפים שנות גלות. הציפייה לצעד של אלוהים כפי שהובטח על ידי גדולי הנביאים השאיר את העם במצב של התארגנות ועצמאות מינימלית. החלום תמיד יותר יפה ויותר מושלם מהמציאות, וכמה נוח לשבת ולחלום על המדינה המושלמת שבה הכל יהיה בדיוק כמו שצריך מדינה שרק אלוהים יכול לארגן לנו אותה.

התנועה ליהדות מתקדמת בישראל
יש יותר מדרך אחת להיות יהודי

קהילת מבקשי דרך, ע"ר

ש"י עגנון 22 ירושלים 93589 קווי אוטובוס 22, 13, 24, 4

טל: 02-6792501 פקס: 02-6786207

דואר אלקטרוני: kehillah@bezeqint.net

אתר אינטרנט: www.mevakshei.org

מאז 1962 קהילה ויצירה יהודית

פעילויות הקהילה מתקיימות בסיוע הסוכנות היהודית לארץ ישראל

המציאות היא תמיד מלוכלכת, מלאה יצרים, דם, כסף וכד. ניתן לראות זאת בספר מלכים בתיאור דברי ימי ישראל ויהודה בתקופת עצמאותה, וניתן לראות זאת בתקופת שיבת ציון כאשר העם מסרב לבנות את המקדש כי המציאות כל כך רחוקה מהדמיון.

המציאות שבה אנו חיים היום גם היא רחוקה מלהיות מושלמת. אנחנו לפעמים מתייאשים מהפער העצום בינה לבין החלום. אבל, עדיין לדעתי עדיפה מציאות פגומה על פני חוסר עצמאות וחלימה.

לא לחינם אחת המלים הפופולריות ביותר של הציונות הייתה הגשמה. הגשמיות יש בה ביטחון של קיום אך ויתור על השלמות של האידאל.